
VITTEPRAETJE

ISSN 1386-1484

de oudheidkundige vereniging
van Harderwijk en Hierden
1972 - 2002

kwartaalblad van
HERDEREWICH
de oudheidkundige vereniging
van Harderwijk en Hierden

6e jaargang, nr. 1

maart 2002

In dit nummer:

30 Jaar Herderewich (van de voorzitter)	pag. 2
Uitnodiging voor het lustrumfeest	pag. 4
Grafheuvels (verslag lezing)	pag. 5
Industrieel erfgoed in Gelderland (verslag lezing)	pag. 7
Gerrit Peesch, godsdienstonderwijzer (een "onecht" kind)	pag. 10
Wat al mooi is - versus - het zou beter kunnen (10)	pag. 12
Kerkhofje in de bossen (deel 2)	pag. 14
Harderwijkers en/of Hierders (11) Stamreeks Kruijsdijk	pag. 22
Muntslag in Harderwijk (5)	pag. 25
Van alles wat ver- eeuw -igd (12)	pag. 28
Vier eeuwen orde en veiligheid in Harderwijk	pag. 34
Herderewich op de Genealogische Dag in Lelystad	pag. 36
Samenstelling bestuur en werkgroepen	pag. 39

**de oudheidkundige vereniging
van Harderwijk en Hierden**

1972 - 2002

Van de voorzitter

30 jaar Herderewich

In het Schilders Nieuwsblad van 7 februari 1972 werd de oprichting van onze vereniging met de volgende kop aangekondigd: "Herderewich met enthousiasme gestart".

In het Veluws Museum waren een veertigtal belangstellenden in vergadering bijeen gekomen. Een bestuur werd gevormd.

De eerste voorzitter was pastoor K.H.M. Mars (★1915 - †1983), secretaris M. Hilckmann, conservator van het Veluws Museum en penningmeester mevrouw T.C. Dekker-Brandsen. Tot algemene bestuursleden werden benoemd de heren C.F.W. Rietveld en H.H. Posthumus.

Na de pauze hield de zojuist gekozen voorzitter een lezing over de straatnamen van Harderwijk.

De oudheidkundige vereniging Herderewich was geboren.

In de afgelopen dertig jaar heeft de vereniging heel wat werk verzet. Ik denk hierbij aan het Monumentenjaar 1975, waarin de boerderijentocht door Hierden werd georganiseerd. Prins Claus kwam toen Hierden vereren met een bezoek.

Bij "750 jaar Harderwijk in 1981" wist Herderewich de gemeente te bewegen om de "Kroniek 1231-1931" te heruitgeven. Zelf zorgde ze voor een vervolg op bovengenoemde Kroniek. Een werkgroep ploegde daartoe een groot aantal jaargangen van de plaatselijke kranten door.

Ook het monumentale karakter van Harderwijk en Hierden werd onder de loep genomen. De Oranje-Nassaukazerne werd op de monumentenlijst geplaatst. Bestemmingsplannen werden van commentaar voorzien.

Historische panden worden jaarlijks op Open Monumentendag voor publiek opengesteld.

In de Kleine Oosterwijk vond in 1978 onder leiding van E.J. Feenstra een archeologische verkenning plaats.

Bovenstaande is maar een kleine greep uit alle grote en kleine activiteiten die Herderewich heeft ondernomen. Ze konden georganiseerd worden door het enthousiasme van de leden.

Herderewich kan door de jaren heen steunen op een grote groep trouwe leden. Een twintigtal zijn al lid vanaf het oprichtingsjaar. Ook onder de bezoekers van de lezingen bevindt zich een vaste kern. Door hun aanwezigheid en enthousiasme kan Herderewich zijn werk voortzetten. Het enige wat niet meewerkte was het aantal leden. Vele jaren schommelde het rond de tweehonderd. De laatste jaren vond er een doorbraak plaats. Om die groei voort te zetten heeft het bestuur een folder in het Vittepraetje bijgevoegd. U kunt hiermee een nieuw lid werven, zodat u het jubileumjaar dubbel feestelijk maakt.

Lijst met leden van "het eerste uur":

J.	Blom	Wieringermeen 46	3844 NA	Harderwijk
H.J.	Brands	Cremerstraat 2	3842 XZ	Harderwijk
J.H.H.	Breuers	Kienderkamp 39	3848 DC	Harderwijk
J.J.M.	Deitmers	Churchillaan 47	3844 BK	Harderwijk
T.	Dekker - Brandsen	Veldkamp 24	3843 BH	Harderwijk
P.	Dijkstra	Roos en Doornhof 39	3844 DK	Harderwijk
S.S.	Dijkstra	Slingerbos 6	3844 AC	Harderwijk
A.F. van	Eeden	Bunschotenmeen 35	3844 HE	Harderwijk
C.F.	Falch	Bokkekamp 46	3848 BD	Harderwijk
J.	Hagedoorn	Guido Gezellelaan 18	3842 XM	Harderwijk
J.W.	Klein	Kienderkamp 25	3848 DC	Harderwijk
J.P. van der	Meer	Busken Huëtlaan 35	3842 CR	Harderwijk
R.	Oosterhof	Eikenlaan 21	3851 PS	Ermelo
A.	Rietman -Wasterval.	Reviuslaan 8	3852 BS	Ermelo
M.A.	Schiffmacher-Merts	Bleek 39	3841 GC	Harderwijk
S.S.	Schilderman	Stationsplein 54	3844 KR	Harderwijk
H.J. van	Soomeren	Ir P.Callandstraat 19	3841 KA	Harderwijk
Stichting	Stadsmuseum	Donkerstraat 4	3841 CA	Harderwijk
J.C.	Vrieling	Kuinder 32	3891 CC	Zeewolde
L.T.	Wemes	Smeepoortstraat 4-b	3841 EJ	Harderwijk
P. van de	Zedde	Melis Stokelaan 81	3842 GL	Harderwijk

Uitnodiging opening expositie

Het bestuur van Herderewich, de oudheidkundige vereniging van Harderwijk en Hierden, nodigt u hierbij uit voor de officiële opening van de jubileum-expositie "Herderewich in Beeld" op donderdag 11 april om 16.00 uur in hotel Baars, Smeepoortstraat 52 te Harderwijk.

De officiële opening zal worden verricht met een dia-presentatie "Beeldenstorm van Delftse stadsgezichten" door prof.dr. Henk van Os

Daarna lopen we naar het "Fraterhuis" (150m) waar de schilderijen kunnen worden bezichtigd. De aanwezige schilderijen van historische Harderwijkse stadsgezichten zijn grotendeels door particulieren beschikbaar gesteld.

De schilderijen zijn uitgekozen door een jury bestaande uit: de dames A. van Zalingen (dir. 't Klooster) en B. Belthuys (beeldend kunstnares) en de heren E. Wemes (notaris), J. van Hell (gem. archivaris), N.C.R. de Jong (voorz. Herderewich), T. Pors (grafisch vormgever)

Uitnodiging feestelijke avond

Het bestuur van Herderewich, de oudheidkundige vereniging van Harderwijk en Hierden, nodigt u uit voor het lustrumfeest ter gelegenheid van het 30-jarig bestaan op maandag 15 april vanaf 20.00 tot 23.00 uur in het sociaalcentrum "De Kiekmure", Tesselschadelaan 1 (a/d Vondellaan) te Harderwijk.

Programma

- ontvangst
- toespraak door de voorzitter
- introductie historische cd's door K. Chr. Uittien
- pauze
- presentatie Kadastrale Atlas Harderwijk 1832 door A. den Oudsten
- afsluiting met een hapje en een drankje

Er is tevens gelegenheid de cd's te kopen. (€12,50 per stuk)
Ook zullen de jubileum tassen te koop zijn. (€1,50 per stuk)

De heer Rinus Houkes hield op 12 november jl voor een volle zaal aan de hand van dia's een boeiende lezing over grafheuvels op de Veluwe. In samenwerking met de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek verrichtte hij tussen 1989 en 1995 intensief onderzoek naar grafheuvels. Hij nam ons mee naar de Nieuwe Steentijd en de Bronstijd en de daarbij behorende grafcultuur.

Van zijn lezing had ik graag een samenvatting gegeven maar mijn band-opnameapparaat werkte niet en de zaal was onvoldoende verlicht om aantekeningen te maken.

Naar aanleiding van de uiteenzetting van dhr Houkes wil ik toch over de grafcultuur in lang vervlogen tijden enkele algemene gegevens weergeven.

De Steentijd

Na de IJstijd, toen de natuur geleidelijk aan tot rust kwam, ontstond plantengroei en geraakte omstreeks 5000 v.Chr. de Veluwe met een licht loofbos begroeid. In dit milieu leefden de mensen van het Stenen tijdperk. Rond het Midden Neolithicum, 3400 v.Chr., verschenen de Trechterbeker-cultuur (zo genoemd naar het aardewerk met trechtervormige hals) en de Enkelgrafcultuur.

Gebruik makend van zwerfkeien, bouwde men in die periode ook Hunebedden, die oorspronkelijk door heuvels omgeven waren.

De boeren van de Trechterbeker-cultuur voerden een gemengd bedrijf en voorzagen verder in hun behoeften door jacht, visvangst en verzamelen van schaaldieren.

Er wordt aangenomen dat er in het Midden Neolithicum een weg liep van Denemarken naar Holland, misschien als onderdeel van een groter wegennet (het wiel was bekend). Een vergelijkbare cultuur was aanwezig in omliggende landen. Langs de wegen trof men rijen grafheuvels aan. De klokbekercultuur overheerste ca 2700 v.Chr.

De Bronstijd

De Bronstijd loopt van 2300 tot 800 v.Chr. Ook in de Bronstijd leidden de mensen voornamelijk een boerenbestaan.

De grafheuveltraditie uit het Laat Neolithicum wordt in de Bronstijd voortgezet terwijl Hunebedden na ong. 3000 v.Chr. niet meer gebouwd

werden. Ongeveer 15% van de bevolking werd begraven in of onder grafheuvels en vaak ook in oude grafheuvels die verhoogd werden. De heuvels, bekleed met heideplaggen, waren groter en hoger dan die uit de bekerculturen en vaak omringd door greppels of één of meer kringen van palen. In één grafheuvel werden doorgaans meer mensen begraven, soms wel 20 of meer.

Grafheuvel nabij Harderwijk

Foto's: R. van der Schaaff

Crematie was ook bekend en in de Late Bronstijd (vanaf 1100 v.Chr.) tot de Vroege IJzertijd zelfs gebruikelijk. De resten werden in urnen, een doek of los in een kuil begraven, waarna over het graf een heuveltje werd opgeworpen. Zo ontstonden bij de nederzettingen hele urnenvelden.

Grafurn

In de vroege Bronstijd was het wikkeldraad aardewerk in heel Nederland te vinden, maar in de Midden en Late Bronstijd ontstond meer verscheidenheid. Gedurende de hele Bronstijd kwamen nagel- en vingerafdrukken voor op de potten. In de Late Bronstijd werden de potten gepolijst.

Aardewerkvondsten uit Hunnebedden

Op veel plaatsen en ook in grafheuvels zijn soms kostbare voorwerpen gevonden, die mogelijk offergaven zijn geweest. Het is trouwens niet zeker dat ze altijd iets met godsdienst te maken hadden.

Naar aanleiding van de lezing door Drs. P. Nijhof op woensdag 23 januari.

Door de heer Nijhof werd een boeiende dia-presentatie gegeven van het industriële erfgoed in Gelderland. Aanvankelijk dachten wij aan oude fabrieksgebouwen en daaraan verwante objecten. Deze avond leerde ons anders. De heer Nijhof is verbonden aan het bureau FIEN - een afkorting van Federatie Industrieel Erfgoed Nederland - en beroepshalve dagelijks bezig met de resten van dat stuk cultureel erfgoed. Doordat de "plaatjes" het verhaal vertelden en onze recorder niet goed functioneerde, hebben we noodgedwongen voor dit verslag gebruikt gemaakt van de documentatie die de heer Nijhof de bezoekers van de lezing overhandigde.

Pas vanaf het midden van de negentiende eeuw en vooral na circa 1870, kwam de industrialisatie in Nederland versneld op gang. Dit verklaart dat het Nederlandse industriële erfgoed overwegend laat-negentiende-eeuws en twintigste-eeuws is. Dit geldt voor fabrieksgebouwen en grote pakhuizen, vemen en graansilo 's, fabrikantenvilla 's en arbeiderswijken, voor watertorens en pompstations, de infrastructuur van spoor- en tramwegen, postkantoren en bruggen over de grote rivieren. Bovendien wordt de omlooptijd van gebouwen en structuren steeds korter door technische of functionele veroudering, schaalvergroting, etc. Hierdoor vallen steeds jongere objecten onder de noemer van industrieel erfgoed: benzinstations uit de jaren vijftig zijn al een grote zeldzaamheid geworden en naoorlogse gemalen worden al vervangen. Al met al heeft Nederland een weliswaar kleinschalige en jonge erfenis aan tastbare verwijzingen naar het industrieel verleden, maar de veelzijdigheid er van is groot. Onderstaand overzicht, tabel 9.1 uit 1978, bijgesteld in 1987, wordt thans algemeen gehanteerd. Het is een tentatief, niet uitputtend, overzicht.

Station Oudenbosch (lijkt op het oude station van Harderwijk)

INDELING INDUSTRIËLE MONUMENTEN IN NEDERLAND:

Winning van grondstoffen

- mijncomplexen met hun schachten, entreegebouwen, kantoren, cokesfabrieken, koeltorens, elektriciteitscentrale, mijnwerkerskolonies
- mergelgroeven, zandafgavingen, grindgraverijen
- veenderijen met smalspoornetwerken, ontginningsmachines, locomobielen, turfstrooiselfabrieken, veenontginningskolonies
- aardolievelden met putten en jaknikkers
- zoutwinning met boortorens

Productie

- agrarische bedrijven met hun machinerieën en gereedschappen
- ambachtelijken industriële bedrijven met hun productie- en kantoorgebouwen, machines, installaties en krachtbronnen als molens, stoommachines, verbrandings- en elektromotoren, met inbegrip van de half- en eindproducten
- huisvesting van arbeiders, beambten en ondernemers, ondernemersvilla's, arbeiderswijken, woningen bij afzonderlijke bedrijven zoals van steenfabrieken.

Opslag en overslag

- kruithuizen en spijkers, pakhuizen, vemen, silo's en loodsen
- elevatoren, kranen, transportbanden en andere middelen van intern en extern transport

Verkeer en vervoer

- Kanalen en gekanaliseerde rivieren, jaagpaden, stuwen en sluizen, sluiswachterswoningen
- spoor- en tramwegen, stations, remises, dienstwoningen, seinen en seinhuisjes, herstelwerkplaatsen, locomotiefloodsen
- straten en wegen, tolhuizen, bewegwijzering, garages, benzinepompen
- bruggen, viaducten, tunnels, veren en veerhuizen
- havens, kaden, bassins, kranen, dokken, dienstgebouwen
- vuurtorens, havenlichten, zeekapen
- vliegvelden, ontvangstgebouwen, hangars
- telecommunicatie, postkantoren, telefooncentrales, televisietorens steeds met inbegrip van al de roerende vervoermiddelen zoals schepen, vliegtuigen, automobielen, treinen, bussen, trams, etc.

autobus Maarse en Kroon

Distributie

- winkels, warenhuizen, galerijen en passages
- markthallen, veilinghallen, beursgebouwen

Openbare nutsvoorzieningen

- gasfabrieken
- elektriciteitscentrales, verdeelstations, transformatorhuisjes, hoogspanningsmasten, waterkrachtcentrales
- drinkwatervoorziening, watertorens, pompstations, dienstwoningen
- afvalwaterzuiveringsinstallaties, afvalwatertransportsystemen

Watertoren Harderwijk (Gemeentelijk monument)

De Watertoren is een gemeentelijk monument. Boven de deuropening bevindt zich een gedenksteen met het opschrift:

**H.W.L.
gebouwd
1895**

D. DE LEEUW.

(De heer De Leeuw was de ingenieur, die het Harderwijkse waterleidingnet ontwierp.)

Ontginning en inpoldering

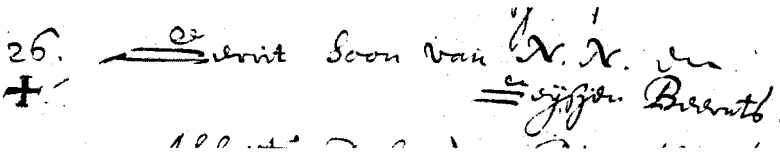
- polders en droogmakerijen als samenhangende ruimtelijke structuren van verkavelingspatronen, dijken, boezemwateren, boerderijen, poldermolens en gemalen, polder- en waardhuizen, dijkmagazijnen, peilschalen

Een onverwacht grote lijst van objecten die onze aandacht verdienen en die in de dia-show werden getoond. Het begrip "Industrieel Erfgoed" heeft voor ons een andere en ruimere betekenis gekregen

Gerrit Peesch trouwt in 1674 te Harderwijk met Jannetje Houckbart van Amsterdam. Zijn beroep is "Catechista tot Hierden". In die tijd heeft Hierden een kerk waarin ook school wordt gehouden. De functie van predikant bestaat dan nog niet. Tot 1741 moet Hierden genoeg nemen met een godsdienstonderwijzer, die ook optreedt als gewoon onderwijzer. Overigens wordt hij door zijn tijdgenoten regelmatig aangeduid als "do. Peesch". In 1677 wordt bij het echtpaar Peesch zoon Josaphat geboren en in 1683 dochter Martha.

Op 26 januari 1690 wordt Gerrit gedoopt, als zoon van het ongehuwde dienstmeisje Gijsjen Beernts.

26. Gerrit Soon van *G. N. van*
Gijsjen Beernts

Zij heeft daarvoor bij Gerrit Peesch gediend en het gerucht gaat dat hij de vader van haar kind is. Dit wordt de aanleiding tot een civiel proces bij de rechtbank in Harderwijk. Ten eerste valt daarbij de sterke rol op van de moeder van Gijsjen. Zij doet haar best om iedereen de waarheid te laten spreken. Ten tweede valt het op dat de weduwe Fockenburgh(s), woonachtig op de Essenburg, zich zeer ongemakkelijk voelt door hetgeen Gijsjen is overkomen. Haar betrokkenheid wordt nergens verklaard, maar waarschijnlijk is Gijsjen zo snel mogelijk weggegaan bij Gerrit Peesch en heeft ze nog een tijdje bij haar op de Essenburg gediend.

Op 17 maart 1690 verklaart de weduwe Fockenburgh onder ede dat het gerucht over Gerrit Peesch niet waar is. Op 24 maart wordt het verhoor voortgezet: 't geen in de confrontatie tussen do. Peesch en sijn gewesene meijt Geisken was voorgevallen en gepasseert in praesentie van vrouw Fockenburgh en de moeder van Geisken met namen Henrickjen Berents, is bevonden dat onder andre discoursen, soo van 't beswangeren van 't Geisken, als van 't opgereghten van een accoord en daerop een gevolghde handtastingh, vrouw Fockenburghs eerst accoord heeft ontken, maer dat, op nader instantie en aendringen van de moeder, seggende "vrouw durft gij dat te ontkennen, hebt gij daer en daer niet geseten", vrouw Fockenburghs besweeck en sigh verlegen vindende, binnenmonds, en niet duidelijck uijtsprack, maer confuis wierde. Dat Peeschs de handtastingh en accoord ontkennde, de moeder de hand van dominé Peesch heeft aengegrepen,

seggende “durft gij dat t’ ontkennen, heb ick u hand soo niet gevatt”; en dat hierop Peesch de handtastigh niet ontkende, maer seide dat sulcks niet was geschiet op ‘t accoord, maer dat hij wilde Geisken uijt de aelmoessen subsidiëren en daertoe sijn devoir [= plicht, TG] doen. Dat Peesch op den Essenburgh, als men daer van Geiskens swanger gaen en gelegentheijt sprack, seer had gelamenteerd, staende voor de glaesen”

In de laatste week van maart worden nog enkele andere getuigen verhoord. Daaruit blijkt dat de weduwe Fockenburgh Gijsjen naar Utrecht wilde meenemen “onder voorgeven dat sijn de pot wilde toedecken”. Het wordt nog duidelijker als iemand beweert “dat vrouw Fockenburgs na Utrecht wilde vertrecken en de poort van den Essenburgh toesluijten”.

Hoewel Gerrit Peesch min of meer schuld bekent, heeft het proces een onverwacht einde gekregen. Op de achterkant van het dossier staat “afgedaen”. Hierden valt in die tijd onder de kerk van Harderwijk, maar in de kerkenraadsnotulen van die kerk wordt geen enkele aandacht besteed aan Gerrit Peesch. Deze affaire heeft ook niet geleid tot zijn vertrek, want op 20 mei 1705 wordt “do. Pees van Hierden” in Harderwijk begraven. Waarschijnlijk heeft hij vanaf 1690 in functie kunnen blijven omdat hij juist geen predikant was.

Bronnen:

Oud Rechterlijk Archief Harderwijk; no 115 (dossier met jaartal 1689)
Kerkenraadsnotulen Harderwijk, 1685 - 1722

Wat al mooi is - versus - het zou beter kunnen. (10)

Een rubriek voor de leden van Herderewich

De historische binnenstad van Harderwijk heeft veel mooie gebouwen en plekjes. Regelmatig zien we dat er gewerkt wordt aan het opknappen of onderhouden daarvan. Toch zijn er hier en daar situaties die wat meer aandacht zouden verdienen. Soms valt dat duidelijk op; soms gaat het om minder opvallende kleinere zaken. In deze rubriek geven we graag de gelegenheid een korte signalering te plaatsen (liefst met foto) van een object dat u als historisch geïnteresseerde lezer opvalt en waarvan het wenselijk zou zijn dat het opgeknapt wordt. Misschien is het de eigenaar van dat pand of situatie zelf nog niet eens opgevallen.

Een rubriek om door positief bedoelde signalering de eigenaar (ongeacht wie dat is), attent te maken op de situatie en te stimuleren er aan mee te werken onze binnenstad fraai te houden of nog mooier te maken.

Indien U geen foto bij uw signalering kunt toevoegen, dan zal de redactie dat proberen indien het object daartoe geschikt blijkt en past in deze rubriek. Graag zien we inzendingen van onze leden voor deze rubriek tegemoet.

Als je van de Vischmarkt de Grote Marktstraat inloopt blinken de goed onderhouden woonhuizen je tegemoet. Stuk voor stuk gemeentelijke monumenten voornamelijk in particulier bezit. Verlaat je de Grote Marktstraat bij de Grote poortstraat dan wacht je een teleurstelling.

Een brok historisch erfgoed

Grote Marktstraat 47. Gemeentelijk monument, gemeentelijk bezit. Staat van onderhoud?

Een verrotte goot die nog net geen gevaar oplevert

Zelfs pannen ontbreken

Wij merken op: tijdig onderhoud voorkomt grotere uitgaven!

Vooral jonge mensen.

Hoewel de bezoeker liever niet beweegt, zet zijn nieuwsgierigheid hem aan tot een enkele pas naar een grafsteen omdat hij op afstand een onwaarschijnlijk jonge stervensleeftijd meende te zien in de door verwerking wat onduidelijk geworden cijfers die in de steen zijn uitgebeiteld. Nu zag hij het goed op deze steen. En op die andere. En op die weer daarnaast.

Inderdaad, de meesten hadden een leeftijd dichter bij de twintig dan bij de dertig toen ze stierven. Er waren er nog jonger. Verdorie, kinderen nog. Daarmee is die kleine dodenakker een bewijs temeer hoe de t. b.c. juist onder jonge mensen huishield en ze zwak maakte in de kracht van hun leven. Zo is die plek, hoe idyllisch ook als je dat al van een begraafplaats mag zeggen, tevens een herinnering aan een tijd, waarin ons volk gebukt ging onder de verschrikkingen van deze niet te breidelen ziekte, die in tal van gezinnen rondwaarde.

We waren ze een beetje vergeten, de prieeltjes alom in het land. In elk ervan een zieke. Zoals ook de sanatoria uit de eerste helft van deze eeuw uit onze herinnering zijn weggeleden. Maar hier op deze plaats, die als vanzelf tot mijmeren noopt, komt bij de oudere mens alles weer naar boven. En de wat jongere weet er uit overlevering ook best nog wel één en ander van. Onder hen zijn er nog heel wat, die als kind meemaakten dat hun verwanten in Sonnevancck moesten kuren. Om maar te zwijgen over hen, die er zelf opgenomen geweest zijn. De generatie, weer onder die van de middelbare leeftijd, heeft er geen weet meer van. Voor de jongeren onder ons is het hooguit geschiedenis. En dat is maar goed ook. Mogelijk hebben zij met hun heden genoeg te stellen.

Waarom daar begraven?

Eerder in dit verhaal rees de vraag hoe het eigenlijk mogelijk was juist daar diep in de bossen een begraafplaats aan te treffen. Het had daar niets met de bewoonde wereld vandoen. In de regel ligt een begraafplaats immers

minder ver van huis. Al was het maar uit een oogpunt van goede bereikbaarheid over korte afstand. Ofschoon dit niet zo één, twee, drie uit de dodenplaats zelf is op te maken, is al veel duidelijk nu we weten dat op die plek in het sanatorium overleden patiënten aan de aarde zijn toevertrouwd. Al is de vraag omtrent het waarom daarmee nog niet beantwoord. Men wordt toch op een algemene begraafplaats ter aarde besteld? Welnu; dat was daar en toen juist niet het geval.

Een deel van de verklaring is gelegen in het gegeven dat in het sanatorium opgenomen patiënten veelal afkomstig waren uit minder bedeelde gezinnen. Bovendien - en dat telt vooral - kwamen ze „overal uit het land vandaan”. Om zo te zeggen: van heinde en verre. Om dat verre gaat het nu, want Groningers en Zeeuwen, zo goed als Urkers en Markers, hadden toentertijd vooral door de slechte verbindingen met astronomische afstanden te rekenen. Ook echter voor hen, die wat dichterbij woonden, was Sonnevand niet direct naast de deur. Daarbij komt dat juist in het milieu van minderbedeelde de ziekte haar weg vond en uitbundig uitpakte. Milieu, dan in de betekenis van toen welteverstaan met de daarmee verbonden slechte, op z'n minst matige hygiënische omstandigheden, die zo gemakkelijk gepaard gingen met een ook al niet geweldige voedingstoestand der mensen. Geen wonder dat zij eerst aan de beurt waren en kans liepen dat hun ziekte op een dodelijke afloop uitdraaide. Diezelfde ellendige omstandigheden waren er de oorzaak van dat zekere families, hoe diep in verdriet ook, hun geliefden niet eens naar huis konden halen voor een begrafenis in eigen stad of dorp. Ze hadden er eenvoudig de middelen niet voor, een hard gelag. En zo kwam er dit kerkhof.

Hiermee wil natuurlijk niet geschreven zijn dat de ziekte betere milieus voorbijging. In geen geval. Zo selectief was de t. b.c. nu ook weer niet. Zij, die er maatschappelijk beter afkwamen, hadden net zo goed te kampen met de toenmalige volksvijand nummer één. Evenwel konden zij door de betere levensomstandigheden, waarbij in de eerste plaats te denken is aan hygiëne en voeding, wat gemakkelijker ontkomen aan de kwalijke bijverschijnselen die met de beruchte aandoening gepaard gingen. Het voert echter te ver daarop in te gaan en is bovendien niet het onderwerp van dit epistel. In elk geval is voor de overledenen onder deze groep de begraafplaats niet aangelegd.

Wel werd ook voor hen van de Sonnevand-begraafplaats gebruik gemaakt toen het in de donkerste jaren van de Tweede Wereldoorlog aan enige mogelijkheid van vervoer ontbrak.

Een andere, misschien wat minder schrijnende reden om de doden bij het sanatorium te houden, was het feit dat zekere patiënten geen naaste familie meer hadden, zodat ze nooit bezoek kregen en bovenop hun ziek zijn volkomen op zichzelf waren teruggeworpen. Hen restte slechts het sanatorium zelf als steun en toeverlaat. Juist en vooral in hun laatste uren. Met een begrafenis op de eigen grond reikte de zorg van het sanatorium zelfs over hun dood heen. Het lijkt er overigens op dat juist de graven van deze mensen slechts getooid zijn met een nummerbordje, waarbij haastig moet worden benadrukt dat die gedachte op niet meer dan een veronderstelling berust. Wie echter had dan deze graven van een steen of iets anders van kenbare waarde, moeten voorzien?

Weer een ander motief voor een begrafenis op die plek was de uitgesproken patiënten wens neergelegd te worden in de aarde van het sanatorium, waar ze de laatste periode van hun leven doormaakten. Waar ze zich hebben leren thuis voelen. Waar ze goed verzorgd werden. Waar ze met hun lotgenoten waren en zich dus beter begrepen voelden. Waar ze vereend waren in hun geloofsrichting in de levensbeschouwelijke signatuur van het sanatorium. Kortom, waar ze in hun stervensuur geen enkele behoefte gevoelden buiten de hekken van hun domein te treden. Ook niet na hun dood, hadden ze laten weten. En wie zou dat niet respecteren? Met deze categorie van gestorvenen kunnen we in zoverre gevoelsmatig beter uit de voeten dan met de voorgaande, omdat ze bij leven bewust hebben gekozen voor een begrafenis bij het sanatorium, anders dan zij die niets te kiezen hadden.

Eigen plek.

Duidelijk is intussen wel dat we van doen hebben met een kerkhofje van bijzondere betekenis. Er liggen resten van mensen die bij leven al een speciale band met elkaar hadden. Die is daar als het erop aankomt nu nog in te voelen. Een band die ze niet hebben gezocht. Beslist niet. Het was bepaald geen pretje ver van huis en hard te moeten gaan kuren in een wereld die ze tot dan toe volslagen vreemd was. Met daarbij de wetenschap dat er maanden, soms zelfs enkele jaren mee gemoeid zouden zijn. Je moet er niet aan d nken. Er zat gewoon niets anders op, wilde je tenminste een kans op genezing hebben. In deze op zich dus hoopvolle, niettemin neerdrukkende belevingswereld, zochten de patiënten in hun afhankelijkheid naar enig houvast, nodig om overeind te blijven en te kunnen overleven. Ze waren zich die behoefte misschien niet eens bewust; zij was er niet minder om, hoezeer ze zich geborgen voelden en wisten dat hun aan zorg niets zou ontbreken. Die houvast vonden ze bij hun lotgenoten. Bij elkaar dus. Onder die omstandigheden groeide gemakkelijk de band, waarvan ik zojuist gewag maakte.

Om die mensen gaat het daar achter op het vroegere sanatorium-terrein, waar ze een eigen plek vonden. Als men er staat is er geen ingewikkeld denkpatroon voor nodig om daarvan doorgrond te geraken. Bij een bezoek aan een ereveld ontstaat ongeveer of wellicht precies hetzelfde gevoel. Oud-Indi gangers die alvorens naar huis terug te gaan, afscheid van hun strijdmakers namen, kennen dat gevoel wel. Het gaat om een betekenis die we doorgaans veel minder of niet aantreffen op de algemene begraafplaatsen en wel omdat de overledenen bij leven veel minder met elkaar gemeen hadden dan de Sonnevancers, die tijdens hun opname zo naar elkander toegegroeid waren. Ik doel hier uiteraard niet op families onderling.

De Sonnevancers, ja zo noemden zij die kuurden zich graag. Hadden ze toch een identiteit, die juist degenen met hun laatste rustplaats op het sanatorium zelfs na hun overlijden behielden. Ze verwierven die identiteit in ellendige omstandigheden. Hun nood heeft ze samen in gebed doen gaan en ze zo bijebracht en na hun dood bijeengehouden. Noodgedwongen of naar hun wens. Dat maakt die plek zo eigen.

Van noodgedwongen tot privilege

Z  eigen dat later ook verpleegsters en anderen, die wat indirecter bij de hulpverlening betrokken waren, van hoog tot laag, hun laatste rustplaats kozen temidden van de patiënten, wie het geluk te genezen onthouden

was. Zij, die hun hele beroepsleven - wellicht meer nog roepingsleven - in het sanatorium gesleten, hadden waren in hun werk zo gehecht geraakt aan de bindende sfeer van die leefgemeenschap dat ze het als een privilege beschouwden als ze hun verlangen daar voor altijd te blijven, gehonoreerd zagen. Ik verstout me een naam te noemen. Dr. D. Bergsma. Hij was niet alleen de laatste directeur-geneesheer. Hij is ook de laatste van Sonnevand, die daar in dat apart gehouden stukje grond op het achterterrein van zijn sanatorium zijn laatste rustplaats kreeg, samen met zijn vrouw die hem enkele jaren later volgde.

Zijn sanatorium, inderdaad. Talrijke jaren was hij - een in ons land vooraanstaand en gezaghebbend longarts - er de lijdende mens met zijn hoogwaardige arbeid een dienaar. Zijn keuze om bij zijn patiënten te mogen rusten op die unieke, zo aan zijn werk gebonden plaats, wekt geen enkele verwondering en vergt derhalve geen nadere toelichting.

Zo het in de beginjaren - de begraafplaats dateert van 1921 - daar om noodgedwongen begrafenissen ging, zo werd het in later tijd een plaats van voorkeur voor nauw betrokkenen, wier levens zo verbonden waren met de strijd tegen een ziekte, welke dankzij hun inzet eindelijk kon worden overwonnen.

Teken in het veld.

Voor velen die daar begraven liggen zal thans niet meer goed na te gaan zijn wie wie was. Wie door armoede of door eenzaamheid dan wel door roeping, noodgedwongen of naar eigen keuze, daar zijn of haar laatste rustplaats vond. Willen we dat echter nog wel weten? Zulk een nieuwsgierigheid zou indiscreet zijn. En wat doet het ertoe? Hun bij elkaar zijn is ons genoeg als een teken in het veld. Een teken ter herinnering aan een tijdsgewricht, waarin de mensheid gebukt ging onder de dodende gesel van de tuberculose.

Een unieke plaats.

Bij mijn weten bevindt zich in Harderwijk de enige begraafplaats in Nederland, die ooit bij een sanatorium heeft behoord. Nergens elders in het land zou een sanatorium een eigen kerkhof hebben gehad. Het gaat dus over een werkelijk unieke plaats. Het lijkt dan ook goed om niet alleen bij de plaats zelf maar ook en vooral bij het unieke aspect ervan stil te staan om de betekenis ervan op ons te laten inwerken. Zeker, er bestaan meer aparte en bijzondere begraafplaatsen en kerkhofjes van allerlei soort. Van zendelingen en van missionarissen. Van kloosters. Van psychiatrische ziekenhuizen en van instellingen waar zwakzinnigen hun heil vonden. Ze waren er zelfs voor zekere KNIL-militairen van vroeger uit de Atjeh-tijd.

Toch even wandelend op het zijpad naar andere begraafplaatsen, dreven mijn gedachten helemaal af naar Rebo. Over hem las ik ooit in een door een goede vriendin aangereikt boek hoe hij, een trouwe Ambonese sergeant, die lezen noch schrijven kon maar vanwege zijn heldendaden door de generaal zelf tot die rang bevorderd, zo was vergroeid met z'n militaire uniform dat na zijn pensionering geen burgerbroek hem paste. Daarom betrok hij een huisje vlak naast de kompi, waarmee hij één bleef. Er staat dan: "In dat huisje zal Rebo op een dag, net als iedereen anderen dag, het korps voorgoed verlaten. De toean litnan en de mannen van de kompi zullen hem wegdragen naar het kerkhofje opzij van het bivak, waar meer dan één makker uit de wilde perangdagen* door Rebo zelf naar de laatste rust is gebracht. Hij zal er niet tusschen vreemden liggen, en zolang in het bivak zijn korps leeft, zoó lang zal het graf van Rebo door geen slordig grassprietje benaderd worden."

*Perangdagen = oorlogsdagen.

Waarom dit schijnbaar ver van mijn onderwerp verwijderde citaat? Omdat het er zo sprekend voor is. Vanwege de warmte, die het uitstraalt en die ik maar niet in mijn verhaal weet te krijgen. Ook omdat het zo toepasselijk is.

Geef Rebo een andere naam en verander bivak in sanatorium en er is geen verschil.

Al die bijzondere begraafplaatsen echter ten spijt, blijft het toch zo dat die van Sonnevancq met geen andere vergelijkbaar is, waardoor het unieke karakter nog eens is bevestigd.

Tastbare herinnering.

Nu het kerkhofje in het Harderwijkse Bos tot een unicum moet worden bestempeld, is het onvermijdelijk de enige tastbare herinnering aan die gruwelijke tijd toen de t.b.c. ons land zo verschrikkelijk teisterde. Alleen al die wetenschap maakt de begraafplaats tot een monument. Als tenminste een monument niet persé een kunstwerk moet zijn. Want een kunstwerk kan het kerkhofje van Sonnevancq bepaald niet worden genoemd. Het is één en al echtheid. Niks kunstwerk. Daarom is het misschien maar het beste het in al zijn eerlijke eenvoud te laten zoals het is. Dan spreekt het nog het meest aan. "Laten" in twee betekenissen. Er niets aan veranderen en het nooit opheffen. Wellicht moet er dan ooit eens een kleine toelichting bij tegen de tijd dat niemand het meer begrijpt omdat dan helemaal niets meer herinnert aan het feit dat daar ooit een sanatorium is geweest.

Het bos in de omgeving van het kerkhofje

Slotopmerkingen.

Op een enkele plaats in mijn verhaal klinkt enig bezwaar tegen de staat van onderhoud van de beschreven begraafplaats door. Had ik wel het recht daartoe? Misschien is met de opheffing van het sanatorium ook de zorgplicht voor het instandhouden van dat dodenakkertje beëindigd. Het grondgebied zal heus wel van iets of iemand zijn. Van het verpleeghuis? Zo ja, dan staat bepaald nog niet vast dat de eigenaar hetgeen op dat grondgebied staat ook behoort te onderhouden. Vele jaren is de boel er keurig in orde gebleven. Takken waren opgeruimd en de grond netjes aangeharkt. Wellicht uitgevoerd door mensen die vanouds nog iets met dat bijzondere plekje hadden. Mensen die er nu niet meer zijn, gepensioneerd of gestorven? Nu ziet het er toch anders uit. Hark en opruimploeg zijn al niet meer genoeg. Reeds nu moet de bikhamer er flink aan te pas komen alvorens het hek een verfje te geven en behoeven de nodige stenen enige rechtzetting.

Het is goed voorstelbaar dat een nieuwe generatie werkers geen enkele affectie met deze begraafplaats heeft. Of voor het onderhoud geen tijd kan vrijmaken omdat arbeid haast onbetaalbaar is geworden. Het is ook goed mogelijk dat allang het besluit is gevallen het geheel aan die vermaledijde tand des tijds ten prooi te geven. Als dat zo is heeft mijn kreet tot behoud geen enkel effect en ben ik slechts gelijk een roepende in de woestijn. Tenzij alsnog een oplossing ter bewaring van dat warme stukje historie zou worden gevonden. Als dat zou kunnen.

Noot van de redactie: "Sonnevancx": zie het "Historisch Jaarboek 1995" van onze vereniging met een uitgebreid verhaal over deze instelling. Ook in "Nederlandse Historien" van 1993 wordt veel ruimte aan Sonnevancx besteed.

Deze keer een stamreeks van Willem Kruijsdijk. Een nakomeling van Dirk Jan Kruijsdijk die in 1783 met een Harderwijks meisje trouwde. Dirk Jan was knecht bij prof. van Geuns, die voor de botanische tuin (hortus) van de universiteit van grote betekenis is geweest. Deze prof. Matthias van Geuns werd in 1776 benoemd tot hoogleraar in de genees- en verloskunde, chemie en botanie aan de Academie van Harderwijk.

Wat zijn werkzaamheden als knecht bij de professor waren, weten we niet. In elk geval is hij in 1782 met de professor mee naar Haarlem gegaan. Zijn toekomstige vrouw is in die tijd ook in Haarlem gaan wonen en zo hebben ze elkaar daar leren kennen. Helaas heeft het huwelijk maar kort geduurd. Reeds in 1789 is Dirk in Haarlem begraven. Hendrikje keerde terug naar Harderwijk en beviel in hetzelfde jaar van hun zoon Dirk, genoemd naar zijn overleden vader.

Hendrikje hertrouwde al op 19-11-1789 met Andries Boll(e)man, gedoopt in Zürich op 12-4-1760, en overleden te Harderwijk op 27-7-1831. Hij was wijnkopersknecht van beroep. Ze kregen in Harderwijk samen nog drie kinderen, t.w. Jacob geb. 18-8-1791, Petronella geb. 26-1-1794, ongehuwd overleden 1-2-1870 en Elisabeth, geb. 27-3-1796 eveneens ongehuwd overleden op 30-6-1817 te Harderwijk.

Wat er van Jacob is geworden weten we niet. In Nederland wonen nogal wat mensen, die Kruisdijk heten. Indien geschreven met een "ij", of "y", zijn ze bijna allemaal uit Harderwijk afkomstig, of in elk geval daar aan verwant. Bekende Kruijsdijken waren de brandstoffenhandelaren. De ouderen onder ons kennen ook nog de boswachter Kruijsdijk, die ons achterna zat, als we in het "bos van Willemse" probeerden tamme kastanjes van de bomen te gooien.

Stamreeks van Willem KRUIJSDIJK

Generatie I

Willem KRUIJSDIJK, laborant bij "Asbestona", geboren op 09-08-1925 en overleden op 10-12-1972 (47 jaar) te Harderwijk.

Trouwt 29-05-1946 te Harderwijk met Petronella de PAAUW, geboren op 13-01-1925 te Harderwijk, dochter van Jacob de PAAUW, sjouwerman en Wilhelmina van RIJN. Zij hertrouwt op 25-6-1974 met haar zwager Albertus Jacobs (weduwenaar van een zuster van haar overleden man).

Uit dit huwelijk:

1. Willem Andries, directeur scholengemeenschap Biddinghuizen, geboren op 21-05-1947 te Harderwijk. Trouwt 17-11-1970 te Harderwijk met Margrietha DROK, lerares, geboren op 11-10-1947 te Vollenhoven.

2. Wilhelmina, geboren op 06-04-1951 te Harderwijk. Trouwt op 07-04-1971 te Harderwijk met Aat BEKEMA, chauffeur, geboren op 06-01-1950 te Grouw.
3. Jacobje (Coby), geboren op 14-05-1953 te Harderwijk. Trouwt op 01-06-1979 te Harderwijk met Jan Willem LAGERWEIJ, monteur "Nuon", geboren op 23-02-1957 te Lunteren.

Het gezin van Willem Kruijsdijk (alleen de zoon ontbreekt) ca.1960

Generatie II

Willem Andries KRUIJSDIJK, mandenmaker, veldwachter, geboren op 23-05-1895 te Harderwijk, overleden op 09-08-1969 (74 jaar) te Harderwijk. Hij woonde achtereenvolgens Kerksteegje 5, Grote Haverstraat 1, Luttekepoortstraat 24, Brouwersteeg 9, Hierden G 5II, Boksteeg, Hierden F 14 en Grote Haverstraat.

Hij trouwt op 06-10-1920 te Harderwijk met Jacobje PATER, geboren op 16-09-1892 te Nunspeet en overleden op 01-03-1987 (94 jaar) te Harderwijk, dochter van Aart PATER en Grietje HAVERKAMP. Zij was eerder gehuwd geweest met Geerlof REEKERS.

Generatie III

Willem KRUIJSDIJK, beroep stoker, geboren op 02-02-1867 te Harderwijk. Trouwt op 16-05-1894 te Harderwijk met Evertje de PAAUW, (in 1894 dienstbode), geboren op 05-07-1875 en overleden op 13-11-1918 (43 jaar)

te Harderwijk, dochter van Bartus de PAAUW en Hendrikje van STRAATEN.

Generatie IV

Willem Andries KRUIJSDIJK, kleermaker, geboren op 24-01-1824 en overleden op 02-06-1882 te Harderwijk.

Trouwt 05-05-1852 te Harderwijk met Jannetje van RUIJTENBERG, dienstmeid, geboren op 30-04-1825 en overleden op 22-09-1910 (85 jaar) te Harderwijk, dochter van Hendrik van RUIJTENBERG en Berendje Arends van SPIEK.

Generatie V

Dirk KRUIJSDIJK, kleermaker, gedoopt (ned.herv.) op 25-06-1789 en overleden op 23-04-1855 (65 jaar) te Harderwijk.

Trouwt op 19-07-1811 te Harderwijk met Marretje TIMMER, gedoopt (ned.herv.) op 01-06-1786 en overleden op 01-03-1870 (83 jaar) te Harderwijk, dochter van Willem TIMMER en Johanna VORSTELMAN.

Generatie VI

Dirk Jan Everts KRUIJSDIJK, knecht, gedoopt (ned.herv.) op 28-02-1755 te Olst (*in het lidmatenregister van Harderwijk wordt vermeld: van Olst: Dirk Everts, knecht bij de heer Prof. van Geuns*)

Begraven op 11-02-1789 te Haarlem. (*In de lidmatenregisters van Haarlem vinden we op 4-5-1782 ingekomen Dirk Everts Kruisdijk.*)

Ondertrouw op 16-11-1783 te Harderwijk (*jongeman te Haarlem*), trouwt voor de kerk op 02-12-1783 te Harderwijk (ned.herv.) met Henderikjen FIJN van DRAAT, gedoopt (ned.herv.) op 16-04-1760 te Harderwijk, overleden op 27-07-1834 (74 jaar) te Harderwijk, dochter van Gerrit Hesselsen FIJN van DRAAT en Petertien Willems.

Generatie VII

Evert Lamberts KRUIJSDIJK, gedoopt (ned.herv.) op 11-03-1718 te Olst.

Ondertrouw op 27-01-1743 te Olst met Anna Margreta RIKMANS, geboren te Rees (D). Rees ligt vlak bij Kalkar in Duitsland.

Generatie VIII

Lambert Jansen.

Trouwt met

Eva STOFFERS.

Met bijdragen van de heer P. Kruisdijk te Bussum (oudste generaties).

In de voorgaande afleveringen van Vittepraetje hebben wij de allereerste munten op naam van Harderwijk beschreven en enkele daarvan afgebeeld. Het waren kleine zilveren muntjes uit de late Middeleeuwen, die in Harderwijk geslagen zijn tussen 1343 en 1378. Dit gebeurde in opdracht, respectievelijk van de Gelderse Hertog Reinoud II, diens weduwe Alianora en door de Utrechtse Bisschop Arnold van Hoorne.*

Van de periode die daarna volgde (ruim 100 jaar) zijn geen munten van Harderwijk teruggevonden en waarschijnlijk ook niet geslagen, totdat in 1582 door Graaf Willem IV van den Bergh, die tevens stadhouder van Gelderland was, opdracht werd gegeven tot het slaan van munten in Harderwijk. Daarvan zijn een aantal grote zilveren daalders getoond, terwijl in de voorgaande aflevering de definitieve overplaatsing van de Provinciale Munt naar Harderwijk is beschreven met een afbeelding van een in Harderwijk geslagen Nederlandse Rijksdaalder uit 1610 van de Provincie Gelderland.

De periode 1606 tot 1806

In deze tweehonderd jaar hebben achtereenvolgens 13 muntmeesters (zie vorige aflevering) de productie van munten in Harderwijk verzorgd. Dit vond steeds plaats in het voormalige Franciscaner- of Grauwe zusters klooster. In 1613 verkocht Harderwijk het gebouw aan muntmeester Johan Alewijn. Door deze muntmeester of door zijn erfgenamen werd het pand in 1634 verkocht aan de Rekenkamer van Gelderland.

In 1806 werden alle Provinciale munthuizen opgeheven en werd de inventaris van de Geldersche Munt overgebracht naar de Rijksmunt in Utrecht.

In 1814 werd de eigendom van het voormalige klooster door het Rijk overgedragen aan de stad Harderwijk, op voorwaarde dat het verbouwd zou worden tot Werfdepot van de koloniale troepen.

Vervolgens diende het gebouw vanaf 1909 als opleidingscentrum van de militaire inlichtingendienst en werd het tenslotte ingrijpend verbouwd tot een wooncomplex zoals we het nu kennen aan de Smeepoortstraat.

Met verwijzing naar de langdurige historie van muntenproductie in dit voormalige klooster, is het wooncomplex daarnaar vernoemd en is nu bekend onder de naam: "De Geldersche Munt".

Muntslag

Bij de productie van munten spreken we ook nu nog over het "slaan van munten", maar de wijze waarop dit gebeurde en nog gebeurt, is in de loop

der eeuwen ingrijpend veranderd: van tijdrovend en zwaar handwerk tot geautomatiseerd, razendsnel “stampwerk” (muntpers).

Ook bij de in Harderwijk geslagen munten werd tot 1670 op een onderstempel een met de hand uitgeknipt muntplaatje gelegd en vervolgens met een zware hamer op het bovenstempel geslagen. Dit gebeurde niet altijd even zorgvuldig, waardoor er nogal wat slechte afbeeldingen voorkwamen.

In 1670 echter komt in ons land mechanisering op gang bij de muntenproductie. De muntplaten werden toen gegoten en het vlak maken daarvan gebeurde met een wals die door paarden werd aangedreven. Het uitknippen van de ronde muntplaatjes werd vervangen door ponswerk en voor het slaan met een hamer kwam een schroefpers in gebruik. Hierdoor verbeterde de afwerking van de munten aanmerkelijk.

Duiten

In de vorige aflevering is een grote zilveren Rijksdaalder van Gelderland beschreven en afgebeeld. Maar er werden in Harderwijk ook veel koperen en gouden munten geslagen. Van de koperen Duit (of Halve Oord, ter waarde van een Achtste Stuiver) zijn meerdere variaties bekend. Als we alleen naar de afbeeldingen kijken, dan zijn vanaf 1606 in Harderwijk vijf verschillende typen geslagen, maar indien we variaties in het stempel daarbij betrekken, dan onderscheiden we 8 verschillende munten en bij het ook bekijken van de verschillende muntmeestertekens (zie vorige aflevering), komen we op een aantal van 12 verschillende uitvoeringen.

In deze periode van tweehonderd jaar zijn in Harderwijk Gelderse duiten geslagen met 56 verschillende jaartallen. Het jaartal is duidelijk op de munt vermeld en levert voor de verzamelaar een aardige mogelijkheid op om te proberen van alle jaren een exemplaar te verkrijgen. Over het algemeen zijn deze muntjes nog voor een relatief bescheiden bedrag te verwerven, al zal dat wel een aantal jaren vergen om zo'n collectie compleet te krijgen. En ook hierbij zal gelden: “de laatste loodjes wegen het zwaarst”.

De Euro-munt is inmiddels ingevoerd en daar zullen ook wel weer nieuwe volksnamen aan gegeven worden, maar de duit zal in het spraakgebruik vast ook overleven in veel uitdrukkingen, zoals: duitendief, ik geef er geen duit voor, een duit in het zakje doen, enz.

Enkele in Harderwijk geslagen:

Gelderse koperen Duiten

(ware grootte 18 mm)

- voorzijde: Wapen van Gelderland met kroon
IN DEO SP. NOS
(In Deo Est Spes Nostra = Wij stellen onze hoop op God)
- keerzijde: D (tussen rozetten) GELRIAE (Hertogdom Gelre)
Jaartal 1753 en mmt. (kraanvogel) binnen twee halve bladerkransen

- vz.: Wapen van Gelderland met kroon
IN DEO EST SPES NOSTRA
 kz.: D (tussen punten) GELRIAE
 Jaartal 1759 en mmt. (boom)
 binnen een versiering in Rococo-stijl.

- vz.: Wapen van Gelderland met (grotere) kroon
IN DEO EST SPES NOSTRA
 kz.: D (tussen rozetten) GELRIAE
 Jaartal 1786 en mmt. (korenaar)
 Geen versieringen.

* Na Bisschop Arnold van Hoorne is in opdracht van de Gelderse Hertog Willem I - tussen 1379 en uiterlijk 1402 - nog tenminste één soort zilveren munten in Harderwijk geslagen, te weten een z.g.n. Groot ter waarde van 4 Duiten, met op de keerzijde vermelding van de toenmalige stadsnaam van Harderwijk.

Literatuur:

- Officiële catalogus Koperen Munten geslagen door de Zeven Provinciën der Verenigde Nederlanden 1546-1795, Uitg. 1980 Zonnebloem b.v., Amsterdam
- Dr. D.A. Wittop Koning: "De Gelderse Munt te Harderwijk" Uitgave 1992 door L.Schulman
- Dr. H. Enno van Gelder: "De Nederlandse Munten" - Aula boek 213 van het Spectrum - Uitgave 1980

Van alles wat ver-EEUW-igd (12)

G. Verwijs-ten Hove

Wat Harderwijkse kranten precies 100 jaar geleden berichtten.

Net als in de kranten rond de jaarwisseling in onze tijd, verscheen er ook 100 jaar geleden al een - weinig opwekkende - terugblik. Het jaar 1901 was vol van gisting, tweedracht, conflicten, dreigend oorlogsgevaar en werkelijke oorlogen. Hopelijk zal het nieuwe jaar wat beters brengen. Dit blijkt helaas niet het geval voor een familie in Hierden. Op 2 januari krijgt de 36-jarige Dirk Meeboer, die met zijn moeder op "De Duinen" woont, bij het houthakken in het Leuvenumse Bos een zware tak tegen zijn hoofd. Hij wordt naar huis gebracht, waar dr. Kerssen binnen een half uur de dood moet constateren.

In Harderwijk wordt teruggekeken op het aantreden van de heer Schallenberg als organist en muzikleraar, maar helaas is de naam van zijn overleden voorganger, de heer Pijper niet meer in de krant genoemd.

Op de weekmarkt is in 1901 het volgende aangevoerd: 367½ HL rogge, 829 HL aardappelen, 269 HL appels, 79 HL peren, 15.875 KG boter, 4.510 KG spek, 8.517 KG kkaas, 14235 stuks kool, 1421 biggen en 176 nuchtere kalveren.

Op de 4 veemarkten zijn in totaal aangebracht: 188 koeien, 11 geiten en 13 schapen.

Het inwoneraantal van Harderwijk is teruggelopen van 7.623 in januari 1901 tot 7.566 op 1 januari 1902, naar gezindte als volgt verdeeld(*): 5.386 Ned.Herv., 1.355 Gereformeerden, 8 Fransch- of Waalsch-Hervormden, 1 Eng. Presb., 72 Evang. Luthers, 17 Hersteld Luthers, 7 Doopsgezinden, 16, Remonstr., 610 Roomsche Catholicken, 3 Oud Roomschen en 76 Nederl. Israëlieten, terwijl slechts 15 personen aangeven tot geen enkele kerkgenootschap te behoren.

Ook bij het bouwen van eenvoudige huizen, zo is te lezen, houdt men meer rekening met de eisen van de smaak. De nieuwe huizen, die buiten de Luttekepoort in aanbouw zijn zullen er, als ze voltooid zijn, heel aardig uitzien.

De gasfabriek is na de ontploffing in 1900 weer geheel hersteld. Het gemeentebestuur krijgt een uitnodiging op 13 januari de fabriek te komen bezichtigen. Het blijkt dat de nieuwe ovens uit 1 HL steenkool 25 à 26 M3 gas leveren, tegen 17 à 18 voorheen. Op zondag is slechts één werknemer nodig voor het toezicht; verder kan zonder zondagsarbeid het benodigde gas geproduceerd worden.

De vergaderingen van de gemeenteraad zijn weer goed voor vele kolommen in de krant. B & W stellen voor een geldlening van fl. 5.000.= aan te gaan voor het herstel van de zeewering, de bouw van het politie-bureau en "voor verandering ten gemeentehuize voor de secretarie." Het raadslid Gangel wil de zaak aanhouden i.v.m. afwezigheid van de financiële raadsman (bedoeld zal zijn de heer Veen Valck, de enige die met kennisgeving afwezig is). B & W zijn hier tegen, omdat de lening nu bij één der ingezetenen geplaatst kan worden tegen een koers van 99 en een jaarlijkse rente van 4%. Later is dit misschien niet meer mogelijk. Het voorstel van Gangel wordt verworpen.

Het verslag van de vereniging "Steun aan het behoeftige schoolkind" wordt in de raad besproken. De verstrekkingen geschieden in stilte om het bevorderen van het aantal aanvragen niet in de hand te werken.

In Harderwijk heeft de heer Beumer het krediet van fl. 20.= besteed aan 35 paar klompen, enige kledingstukken en - gelukkig - slechts eenmaal een boterham.

In Hierden heeft de heer Jansen van de fl. 20.= maar 55 cent uit hoeven te geven, wat "de eergevoeligheid van de Hierdenaren laat zien."

Een vrouw die voor haar zoon een paar schoenen heeft gevraagd om aan het voetbalspel te kunnen meedoen, krijgt nul op het request. Ook voor schoolreisjes wordt geen subsidie gegeven; wel voor de aanschaf van schoolpantoffels tot een bedrag van fl. 60.=

Naar aanleiding van de begroting 1902 ontstaat een woordenwisseling tussen de heer Neeb en burgemeester Elias. Het gaat over het onderhoud van de haven, dat verwaarloosd zou worden.

De post op de begroting zou verder niet geheel overeen komen met het voorstel van de begrotings-commissie. Neeb verwijt B & W het doordrijven van hun eigen zin. De voorzitter beschouwt deze uitlating als grievend voor het dagelijks bestuur van de gemeente. Hij heeft de heer Neeb alleen laten uitspreken omdat deze het woord tegen hem

persoonlijk richt, t.a.v. een ander zou hij ingegrepen hebben. Uit de notulen blijkt later dat Neeb zich vergist heeft en hij erkent dat ook.

De heer Kok beschuldigt de krant van partijdigheid en onvolledigheid; dit n.a.v. een raadsverslag, waarover hij zich beklaagt. Als hij geen gebruik maakt van de mogelijkheid om d.m.v. een ingezonden brief iets aan te vullen of te wijzigen, stelt de krant "dat het soms moeilijk is iets leesbaars mee te delen van een discussie die vooral uit herhalingen bestaat en waarvan het rechte verband niet altijd heel duidelijk is."

Ook onduidelijk is wie de opdracht gegeven heeft om een advertentie te plaatsen in de vorm van een samenspraak tussen een zekere JAN en DIRK. Het gaat over de verkiezing van een lid van Provinciale Staten in de vacature van J.P.A. graaf Van Limburg Stirum uit Oosterbeek, die op 35-jarige leeftijd aan typhus overleden is. Hij had zitting voor het district Putten. Burgemeester Elias staat op de lijst, maar ook de heer Kortlang uit Ermelo, de gewaardeerde directeur van de stichting 's-Heerenloo. In de advertentie wordt de vraag gesteld, of "iemand die een idiotengesticht goed bestuurt, daardoor ook geschikt is om een provincie te helpen besturen." Het antwoord ontbreekt, maar subtiel wordt geadviseerd toch maar liever op de burgemeester van Harderwijk te stemmen. Dit advies wordt echter niet voldoende opgevolgd, want met 1.311 tegen 860 stemmen wordt de heer Kortlang gekozen.

Er wordt een bijeenkomst belegd met het doel een H.B.S. op te richten; dit in verband met het weigeren van buitenleerlingen door de school in Amersfoort. Op verzoek van de voorzitter van de commissie komt er in de krant geen verslag van de verschillende discussies. (!!!) De burgemeester, die niet is uitgenodigd, zal wel een verslag van het besprokene krijgen. De jaarlijkse kosten zijn begroot op fl. 30.500.= . Aan schoolgeld zal er ca. fl. 5.000.= binnenkomen, n.l. fl. 50.= van ca. 100 leerlingen. Er zal dus subsidie aangevraagd moeten worden. Men hoopt op een bedrag van fl. 15.000.= Het tekort van fl. 10.500.= zal door subsidie uit omliggende plaatsen en door reorganisatie van het lager onderwijs in Harderwijk bijeen gebracht moeten worden.

Ds. F.G. Moeton heeft i.v.m. ziekte bedankt als lid van de schoolcommissie. Zijn werk in de gemeente wordt door Ds. M.A. Rouwenhorst, rustend predikant uit Oost Indië, tijdelijk waargenomen. De heer B. Goosens wordt in zijn plaats benoemd. De aftredende heer Stute wordt herkozen. Vanaf

maart gelden er andere schooltijden, dit in verband met de kinderen die eten naar het land moeten brengen.

Een grote afwisseling van weersomstandigheden doet zich voor in de eerste 2 weken van februari: mooi, maar koud; mooi en zacht; wind met zon en ook met regen; sneeuw, vorst en dooi, en "dit alles onverwacht, althans voor mensen zonder likdoorns of rumatiek. Toen het voorjaar in aantocht leek, kwam de winter zodanig terug dat de arren rinkelend door de straten gingen." Vooral de vissers hebben het niet te best; zij verlangen naar betere tijden, maar zij zullen wel niet de enigen geweest zijn.

De mensen blijven hout, strooisel en takken wegnemen uit de bossen. Het betreft personen van alle leeftijden, ook kinderen vanaf een jaar of tien. Een zekere J.L.K. krijgt een proces-verbaal voor het wegnemen van een boom uit de Stadsdennen.

Tegen de 58-jarige visroker J.L., die vorig jaar de keurmeester Jan Kuiper toegevoegd heeft dat hij geen bot van een schol kan onderscheiden, wordt fl. 25.= boete of 14 dagen hechtenis geëist, maar bij de uitspraak komt hij er met fl. 10.= of 10 dagen nog redelijk van af. Veroordeling wegens dronkenschap, soms voor de 3e of 4e keer, komt vaak voor. Ook ene J.K. maakt volgens zeggen veel misbruik van de drank. Waarschijnlijk hierdoor is hij te water geraakt; zijn lijk wordt door de politie uit de Diepe Gracht gehaald.

In het afgelopen jaar is het muntstempel van de bronzen cent 2x gewijzigd. Bij de laatste wijziging is de nieuwe spelling doorgevoerd. Nu wordt het woord KONINKRIJK met een K en een IJ gespeld, i.p.v. zoals voorheen met een G en een Y (KONINGRYK).

Sinds 1901 is ook het gouden tientje met het jaartal 1898 in omloop, waarop de koningin staat afgebeeld met opgestoken haar. Enkele personen hebben zelfs al een exemplaar uit 1901 gezien, waarop zij een kroontje draagt. En deze nieuwe munten worden ook al weer nagemaakt. Veel aandacht is er dan ook voor de in diverse plaatsen opererende oplichters, die hun - bij voorkeur kleinere - aankopen betalen met valse tientjes of aparte "bankbiljetten". De valse munten zijn te herkennen aan de klank, aan

een onduidelijk jaartal en aan de scheve letter IJ in het randschrift "God zij met ons". Op de waardeloze biljetten staat "Goed voor 25 (of 40) Kusjes", maar daar komt de gedupeerde vaak pas achter, als de oplichter - soms met wisselgeld - al verdwenen is. Zo is een hospita in Amsterdam, die blij was met de voor een halve maand vooruitontvangen huur, fl. 16.= wisselgeld kwijtgeraakt aan een dergelijk figuur.

Dat er ook goede kostgangers zijn bewijst Hendrikus Petersen. Een kleine advertentie meldt, dat hij op 15 januari de dag herdenkt waarop hij 25 jaar geleden als commensaal is komen wonen bij T. Smit aan de 2e Oosterparkstraat nr. 53, 2e etage te Amsterdam.

G. Schaftenaar viert zijn 25-jarige jubileum als brievenbesteller en de hoornblazer J.J. Klaasing krijgt de zilveren medaille voor 24 jaar trouwe dienst. De nog niet zo lang in Harderwijk werkende J.H. van Erckelens, klerk Posterijen en Telegrafie 1e klasse en de klerk 2e klasse A. Reimeringen te Waalwijk, wisselen op verzoek per 1 februari van standplaats.

In de Bruggestraat, hoek Kerkstraat (A nr. 73) zet de heer H. Cozijnsen vanaf 1 januari de kassiers- en effectenzaak van L. van Esveld voort. De Bruggestraat wordt een slagerij rijker. B & W maken bekend dat aan "Jan Karssen, slager, alhier, en zijne rechtverkrijgenden vergunning is verleend voor het oprichten eener slagerij in de Bruggestraat, sectie E nr. 1930."

In de Concertzaal is voor fl. 0.50 of fl. 1.= een voorstelling te bezoeken van de wereldberoemde gedachtenlezers Kreps en Dochter.

Gezicht op de Donkerstraat vanaf de Markt met links de "Concertzaal"

Enige tijd geleden is het oude zanggezelschap "Concordia" geheel opgeheven. Jammer genoeg is de muziek niet bewaard gebleven voor een opvolger, waardoor nu de nieuwe vereniging "Euterpe" alles opnieuw moet aanschaffen.

In de Volksleeszaal wordt voor de eerste keer een lezing verzorgd door een dame, t.w. mej. A. Snellen. Naast schetsen van Cremer en gedichtjes van Nic. Beets brengt zij "Huibert en Klaartje" van Ter Haar ten gehore. Voor deze gelegenheid is de zaal, ook voor het eerst, uitsluitend opengesteld voor vrouwen en meisjes.

(*) de namen en afkortingen staan zo in de krant

VIER EEUWEN ORDE EN VEILIGHEID IN HARDERWIJK J.J.H. Kooiman

Na het uitkomen van de "Kadastrale Atlas Harderwijk 1832", is weer wat tijd beschikbaar om door te gaan met het archief-onderzoek naar het onderwerp "Vier eeuwen orde en veiligheid in Harderwijk, 1400-1800". Deze studie bestrijkt het Oud Archief van Harderwijk, over de periode van vóór 1813. Er zijn veel archiefstukken waarin iets over dit onderwerp is te vinden. Zoveel, dat het jaren zal duren om alles te verzamelen. Intussen wordt u op de hoogte gehouden met af en toe een los artikel. Orde en veiligheid zijn van alle tijden en van iedereen. Het oudste "keurboek" van de stad Harderwijk in ons archief is een handschrift uit 1470. Een keurboek van toen kan vergeleken worden met de algemene politieverordening van nu. De bepalingen uit dit oudste keurboek stammen voor een groot deel uit een nóg ouder maar verloren gegaan keurboek van 1434.

Het eerste artikel daarin betreft een milieu-bepaling: het is verboden om op straat voor zijn huis mest, vuil en (brand)hout te laten liggen.

Elke woensdag- en zaterdag-avond wordt dat gecontroleerd. Overtreders krijgen van het stadsbestuur een boete van één Heerenpond (veertien stuivers). De oude verplichting om de straat voor zijn of haar huis schoon te

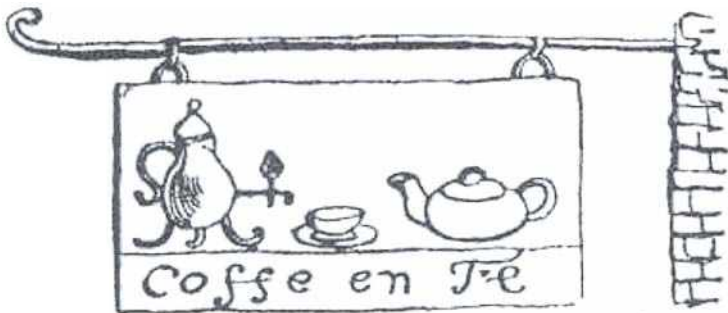
houden geldt nog steeds, maar is tegenwoordig beperkt tot het trottoir.

Vervolging, strafoplegging en uitvoering van de straf is tot 1802 de verantwoordelijkheid van het stadsbestuur. De schout met zijn rakkers verricht politie-diensten. Voor civiele zaken kan de Schepenbank het schoutengericht instellen. Criminele berechting gebeurt door de schepenbank. Deze beschikt over een breed scala aan straffen: een waarschuwing al dan niet openbaar gemaakt, geldboete, lijfstraf (zoals stokslagen op de billen of op de voetzolen), publieke tentoonstelling in een draaikooi op de markt voor het stadhuis, tuchthuis, celstraf, tijdelijke of permanente verbanning uit de stad en als zwaarste de doodstraf.

De zeventiende eeuw is een eeuw vol vernieuwingen. Één daarvan is de introductie van een genotmiddel als koffie. In Harderwijk verschijnt het eerste koffiehuis. Steven van Duyven krijgt op 19 juni 1695 van het stadsbestuur het alleenrecht (octroy) voor een 'coffijhuis'. Als tegenprestatie schenkt hij twee schilderijen. Het stadsbestuur heeft die schilderijen goed beheerd, want zij hangen tot op de dag van vandaag in de raadzaal van het oude stadhuis aan de Markt.

Steven krijgt illegale concurrentie. Hij protesteert vijf maanden na het verkrijgen van zijn 'octroy' met succes tegen Evert van Bijssel, die - op straffe van een boete - zijn uithangbord moet verwijderen en zijn nering moet stoppen.

Naschrift: of het nu over milieu gaat of over koffiehuisen, de geschiedenis herhaalt zich.

HERDEREWICH op de Genealogische Dag van de Nederlandse Genealogische Vereniging

Op 25 mei a.s. wordt in Lelystad gehouden de Genealogische Dag 2002. De organisatie van dit evenement is toevertrouwd aan de NGV-afdeling Flevoland. Het centrale thema van de dag is, hoe kan het haast anders, het leven op en rond de Zuiderzee.

Op een uitstekend bereikbare locatie wordt in de historische entourage van de "Batavia" een genealogische markt ingericht met meer dan veertig deelnemers. Daarnaast worden er op de Balawerf en in het Nieuw Land Poldermuseum lezingen gehouden die inspireren tot voortgaand onderzoek en die een frisse kijk zullen geven op het eigen werk. De lezingen die 's ochtends worden gegeven, worden 's middags herhaald, zodat niemand een lezing hoeft te missen.

De toegangskaart tot de Genealogische Dag 2002 biedt levens lang-vrije toegang tot het Nieuw Land Poldermuseum en tot de Balawerf. Het Nieuw Land Poldermuseum vertelt het verhaal van de Nederlanders die zich leeuwen moesten stellen tegen het wassende water en hoe zij het land langzaam maar zeker aan de zee ontworstelden. Het verhaal van mensen die vechten tegen de zee, er voor vluchten, dijken bouwen en land winnen en dit verhaal wordt in het museum onder meer verteld aan de hand van unieke objecten, historische film- en geluidsfragmenten, modellen en maquettes.

Speciaal voor de Genealogische Dag is een tentoonstelling ingericht over Ir. Cornelis Lely, zijn voorgeslacht en zijn bemoeienis met de ontstandkoming van de Zuiderzawerken. In samenwerking met het Nieuw Land Polder Museum en het Algemeen Rijksarchief wordt een keur aan unieke objecten en documenten tentoongesteld die daarmee te maken hebben en door de afdeling Flevoland van de NGV is een stamboom van Ir. Lely samengesteld.

De Balawerf bestaat sinds 1985. Jarenlang is er gebouwd aan het gelijknamige VOG-schip, dat er nu ter bezichting aan een steiger ligt. De laatste jaren wordt gebouwd aan het vloggenschip "De 7 Provinciën" van Michiel Adriaensz. de Ruijter. Op de werf wordt u bij de bezichting niet alleen verteld hoe de bouw, vroeger en nu, van zulke schepen gebeurde, maar ook hoe de reizen van de VOC-schepen verliepen, dat van de Batavia in het bijzonder. Uiteraard zijn de werkplaatsen te bezichtigen, :

Op het terrein van de werf kunt u ook het Nederlands Instituut voor Scheeps- en onderwaterarcheologie (NISA) bezoeken. Hier vindt u onder andere opgegraven schepen die op de Zuiderzee zijn vergaan, hun lading en hun huisraad.

Er is niet alleen gedacht aan genealogen. Ook meereizende niet-genealogen kunnen hun hart ophalen. Zoals u al begrepen hebt, stellen de Bataviawerf, het Nederlands Instituut voor Scheeps- en onderwaterarcheologie en het Nieuw Land Poldermuseum hun deuren open voor de deelnemers en de overige belangstellenden.

Wie ontspannen wil winkelen kan terecht in Bataviastad Outlet Shopping. In dit sfeervolle winkelbuurtje worden overvloedige fabrieksvorraden van merkenartikelen met soms zeer aantrekkelijke kortingen direct aan de consument aangeboden.

U zult dit jaar wellicht vermoeden, maar zeker zeker voldaan huiswaarts keren!

Flevoland - aangenaam kennis met u te maken !

Tot gelegenheid van de Genealogische Dag 2002 geeft de afdeling Flevoland van de NGV een boekje uit, getiteld "Flevoland - aangenaam kennis met u te maken !"

Het boekje is bedoeld als een handreiking aan genealogen die nader kennis willen maken met de jongste provincie van Nederland en haar boeiende en soms onverwachte verteden. In "Flevoland - aangenaam kennis met u te maken !" zal worden stilgestaan bij de geschiedenis van Flevoland: de wisseling water, land, water land; de oude gebiedsdelen Urk en Schokland; het Zuiderzeeproject en Cornelis Lely, de inrichting van de IJsselmeerpolders en de komst van de eerste bewoners; het aparte bestuur van de landdrost en het "openbaar lichaam", de "nieuwe" steden Lelystad en Almere; de vondsten in de drooggevalle zeebodem waarmee de geschiedschrijving verrijkt kan worden.

Het boekje zal € 12,50 gaan kosten.

Programma

10.00 uur

Boodschap open en mogelijkheid bij te kopen van de genealogische markt

10.15 uur

Opmerking: streekt de voorzitter van streekafdeling Flevoland, de heer C. van Erck, gewaigd door een welkomstwoord door de voorzitter van de NGV, de heer H.J. Trap en mededelingenopening door de Commissaris van de Koningin in de Provincie Flevoland, de heer Mr. M.J.E.M. Jäger, in samenwerking met H. G. Lely.

10.45 uur

Lezingen door de heer G. de Kinkelder van het Algemeen Rijksarchief 's-Gravenhage (ARA) over militairen in Harderwijk en het KNIL en door de heer drs. A. van Holk van het Nederlands

Instituut voor Scheeps- en onderwater Archeologie (NISA) over de scheepvaart op de Zuiderzee en het leven aan boord van de Zuiderzee-schepen.

11.15 uur

Pauze in de lezingenzalen - gelegenheid tot het zien van films in het Nieuw Land Poldermuseum of voor een bezoek aan de genealogische markt.

11.30 uur

Lezingen door de heer J. Spitse over de bewoners van het vroegere eiland Schokland, dat in het midden van de negentiende eeuw moest worden geëvacueerd en door de heer A. van Urk over het leven van de bevolking op Urk door de eeuwen heen.

12.00 uur

Gelegenheid tot lunchen in de Taveerne of de Pionier - gelegenheid tot het zien van films in het Nieuw Land Poldermuseum en mogelijkheid tot bezoeken van de genealogische markt.

14.00 uur

Pauze in de lezingenzalen - gelegenheid tot het zien van films in het Nieuw Land Poldermuseum of voor een bezoek aan de genealogische markt.

14.30 uur

Lezingen door de heer G. de Kinkelder van het Algemeen Rijksarchief 's-Gravenhage (ARA) over miltaljen in Harderwijk en het KNIL en door de heer drs. A. van Hoik van het Nederlands Instituut voor Scheeps- en onderwater Archeologie (NISA) over de scheepvaart op de Zuiderzee en het leven aan boord van de Zuiderzee-schepen.

15.00 uur

Lezingen door de heer J. Spitse over de bewoners van het vroegere eiland Schokland, dat in het midden van de negentiende eeuw moest worden geëvacueerd en door de heer A. van Urk over het leven van de bevolking op Urk door de eeuwen heen.

17.00 uur

Sluiting door de Burgemeester van Lelystad, de heer drs. CH. Leeuwe, gevolgd door een door hem namens de gemeente Lelystad aangeboden receptie.

De gehele dag :

Genealogische Markt met meer dan 40 deelnemers. Op de website

<http://www.ngvflevoland.myweb.nl>

kunt u zien wie het zijn en wat ze bieden.

U vindt HERDEREWICH op kraam 37

Herderewich wordt vertegenwoordigd:

J. van Duinkerken

N.C.R. de Jong

R. Uittien-Jacobs

K.Chr. Uittien

Samenstelling bestuur

Bestuur:

		postcode	telf.	functie
N.C.R. de Jong	Beethovendreef 13	3845 AR	42 13 42	voorzitter
S.P.J. Schoneveld-Jansen	Rooseveltlaan 4	3844 AJ	41 46 01	secretaris
K.Chr. Uittien	J.P.Heyelaan 58	3842 CL	41 44 31	penningm.
R.van der Schaaff	Ln.der Ver.Naties 9	3844 AD	41 36 13	excursies
J. de Groot	Str. van Sevenhuyzen 4	3841 CZ	42 82 72	excursies
C.S.E. Muiser	Rietgorsmeen 53	3844 ZL	42 81 37	P.R.

Redactie:

R.K.S. Beute	Smeepoortenbrink 17	3841 EZ	41 62 63	hfd.red.
G. Verwijs-ten Hove	Friesegracht 13	3841 GM	42 06 93	lid
A.J.F. Numan	Venkel 24, Dronten		0321-338212	spec.ed.
K.Chr. Uittien	J.P.Heyelaan 58	3842 CL	41 44 31	lid

Ledenadministratie

K.Chr. Uittien	J.P.Heyelaan 58	3842 CL	41 44 31	
----------------	-----------------	---------	----------	--

Werkgroep archeologie:

N.C.R. de Jong	Beethovendreef 13	3845 AR	42 13 42	voorzitter
W.D. Grimm	Bunschotermeen 33	3844 HE	41 86 61	lid
namens de Archeologische Werkgroep Nederland:				
H.W. Stuurman	Rietgorsmeen 74	3844 ZV	43 48 78	lid

Werkgroep genealogie:

Drs.J. Duinkerken	De Veste 16-12, Lelystad		0320-215501	adviseur
G. Verwijs-ten Hove	Friesegracht 13	3841 GM	42 06 93	lid
G. Renden	Bachdreef 159	3840 BC	43 25 27	lid
R. van Sonnen-Kost	Middenlaan 9	3843 BA	41 59 48	lid
A. Jansen	Nassaulaan 5, Ermelo	3851 XZ	55 16 03	lid
J.J. Pettinga	Emdenmeen 14	3844 EC	41 64 16	lid
Fam. Uittien	J.P.Heyelaan 58	3842 CL	41 44 31	lid

Werkgroep Kroniek van Harderwijk:

Mevr. A. Kuper	Korhoenlaan 1-17	3847 LL	43 23 42	voorzitter
J.J.H. Kooiman	Smeepoortstraat 20	3841 EJ	41 96 38	lid

Werkgroep Open Monumentendag

N.C.R. de Jong	Beethovendreef 13	3845 AR	42 13 42	voorzitter
mevr.R. Poolen-Brouwer.	Kruisweg 4	3849 WA	41 73 24	lid
R. van der Schaaff	Ln.der Ver.Naties 9	3844 AD	41 36 13	lid
K.Chr. Uittien	J.P.Heyelaan 58	3842 CL	41 44 31	lid
Namens het Stadsgilde: Mevr. Harms				

Werkgroep Excursies

J.C. de Groot	Stationslaan 165	3844 GD	42 82 72	voorzitter
R. van der Schaaff	Ln.der Ver.Naties 9	3844 AD	41 36 13	lid
A.J.F. Numan	Venkel 24, Dronten		0321-338212	lid

Werkgroep Beeldmateriaal

R.K.S. Beute	Smeepoortenbrink 17	3841 EZ	41 62 63
B. Karssen	Gruttomeen 39	3844 ZB	42 10 73

Werkgroep Website

K.Chr. Uittien	J.P.Heyelaan 58	3842 CL	41 44 31
----------------	-----------------	---------	----------

Werkgroep Redactiecommissie "Harderwijkreeks"

J.J.H. Kooiman	Smeepoortstraat 20	3841 EJ	41 96 38
J.P.H. van Valderen	Munsplein 21	3841 EE	43 07 44

Werkgroep Verspreiding Vittepraetje

hoofddistributeur	G. Berends	Rederijkerstraat 8	41 34 98
-------------------	------------	--------------------	----------

verspreiders

Stadsweide	1	B. Karssen	Gruttomeen 39	42 10 73
Slingerbos	2	mevr. C.Deitmers-Koopman	Churchillaan 47	41 51 55
Wittenh./Veldkamp	3	Mevr. Kok	Plataanlaan 2	41 55 50
De Stad	4	J.J.H. Kooiman	Smeepoortstraat 20	41 96 38
Stadsdennen	5	H. Schaaf	Guido Gezellelaan 4	41 43 38
Stationslaan	6	R. v..d.Schaaff	Laan der VN 9	41 36 13
Zeebuurt	7	L. Postma	Hendric Stevinstraat 8	41 51 78
Hierden	8	mevr. Messerschmidt	Zuiderzeestraatweg 61	45 21 83
Ermelo	9	T. Goossens	De Acht Schepel 18	55 42 76
Frankrijk	10	B.A.M.M.v.d.Voordt	Kuulekamp 6	41 96 15
Drielanden	11	N.C.R. de Jong	Beethovendreef 13	42 13 42
Ceintuurbaan	12	Fam. Kuper	Korhoenlaan 1-17	43 23 42
Vissersbuurt	14	Mevr. Beute-Oskam	Smeepoortenbrink 17	41 62 63

reserve-verspreiders

H. Skora	Churchill-laan 2	41 53 97
Fam. Uittien	J.P.Heyellaan 59	41 44 31
Mevr. de Vries	Rooseveltlaan 24	
Mevr. J. Spaan-Foppen	Da Costastraat 11	41 55 64
G.S.J. Rutten	Nonnenstraat 31	47 08 14

Einde oproep

Het bezorgen van het Vittepraetje verloopt tot ieders tevredenheid. De laatste oproep voor reserve-distributeurs heeft de nodige "liefhebbers" opgeleverd. Mensen die zich alsnog als vrijwilliger aanmelden (tel. 41 34 98) worden desalniettemin dankbaar genoteerd.

de oudheidkundige vereniging
van Harderwijk en Hierden

1972 - 2002

Reij. 4700012 - by J. van der Vliet, 1989

Oudheidkundige vereniging
"HERDEREWICH"
Postbus 210,
3840 AE Harderwijk